

ПРОБЛЕМИ ВИРОЩУВАННЯ ОВОЧІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сич З.Д., Кубрак С.М., Шубенко Л.А.

Білоцерківський національний аграрний університет

E-mail:kubraksweta@ukr.net

Овочівництво – галузь сільського господарства, що передбачає вирощування овочевих культур, і є важливою складовою овочевого комплексу країни. Овочі призначені для задоволення потреб населення і переробної промисловості. У сучасному житті українця основними виробниками та споживачами овочів є господарства населення.

Україна, за результатами 2022 року, імпортувала 415,4 тис. т овочів різного виду, що на 2% менше аналогічного показника минулого року. Водночас імпорт овочів у грошовому вимірі виріс на 41% і становив \$352,3 млн. Таке значне зростання грошового виміру порівняно з натуральним споживанням зумовлено як зміною структури постачань, так і світовим зростанням цін на овочі.

Війна, яку розпочала Росія на території України стала наслідком суттєвих змін структури імпорتنних постачань. Якщо у 2021 році основу імпорту складала картопля (42% загального обсягу імпорту), помідори (24%) та огірки (6%), то в 2022 році це цибуля (25%), помідори (24%) та морква (13%). Значно зросли імпорتنні постачання моркви (в 10,7 разів – до 53,9 тис. т), цибулі (в 4,6 раза – до 105,5 тис. т), капусти (у 2,7 раза – до 51,6 тис. т). Водночас експерти відмічають той факт, що імпорт картоплі скоротився на 92% (13,9 тис. т).

Основною причиною зростання імпорту традиційних для України овочів є тимчасова окупація частини півдня України, а саме Херсонської та Запорізької областей, які спеціалізуються на культивуванні овочів. Неможливість забезпечувати овочевою продукцією інші регіони України призвело до виникнення дефіциту, котрий не змогли перекрити фермери з решти областей України. Щоб забезпечити українських споживачів необхідними овочами, довелося збільшити саме імпорتنні постачання.

Однак подібна ситуація тимчасова. Фермерські господарства з інших регіонів України планують збільшити обсяги виробництва цих

овочів уже цього року, і Україна знову зможе забезпечувати себе необхідними овочами. Овочі у січні-серпні 2022 р. вперше за 5 останніх років потрапили до переліку основної імпортованої агропродукції.

У структурі закордонних постачань сільгосппродукції до України приблизно 7% припало на овочі, відмічено у повідомленні ННЦ НААН «Інститут аграрної економіки».

За даними Держмитслужби, за вісім місяців поточного року обсяги імпорту овочів становили 263 млн доларів. Це фактично на 43% більше відповідного показника 2021 р. (185 млн доларів).

Загалом, за вартістю закупівель за кордоном, овочі стали четвертими в рейтингу імпортованої агропродовольчої продукції після фруктів, риби та олійних культур. Йдеться, перш за все, про втрату значної частини виробництва овочів як відкритого ґрунту, так і тепличного вирощування внаслідок тимчасової окупації територій, а також бойових дій в окремих регіонах нашої країни, зокрема, у Херсонській, Миколаївській та Запорізькій областях. Структура імпорту цього виду агропродукції представлена переважно помідорами (73 млн доларів), цибулею і часником (37 млн доларів), капостою (31 млн доларів), морквою, буряками, ріпою (28 млн доларів) та огірками (28 млн доларів).

Основними постачальниками овочів до України у січні-серпні були Туреччина та Польща. На ці дві країни припало більш ніж половина – 57,1% – вітчизняного імпорту овочів. З Туреччини, яка очолювала рейтинг, за вісім місяців цього року імпортовано 86 тис. т овочів, в тому числі 55 тис. т помідорів, 14 тис. т огірків, 13 тис. т інших овочів. Частка Туреччини у вартості вітчизняного імпорту цього виду агропродукції склала 29,7%.

Польща у січні-серпні 2022 р. здійснила постачання овочів в Україну в обсязі 121 тис. т із часткою у 27,4%. Основна імпортована з цієї країни продукція – цибуля (36 тис. т), морква, буряки, ріпа (35 тис. т), капуста (20 тис. т) та помідори (18 тис. т).

Значно менші закупівлі овочів українські компанії здійснили в Нідерландах (13,8%), Румунії (5,5%) та Македонії (4,6%).

Цибуля цього сезону стала рекордсменкою за цінами серед усіх овочів. Української цибулі вистачило до середини січня, а далі на ринок надійшов імпорт. Досвідчені виробники попереджають, що в овочівництві не можна орієнтуватися на ціни попереднього сезону та варто бути готовими до перевиробництва.

За даними аналізу інформації Державної служби статистики, щорічно впродовж останнього часу на одну особу виробництво овочів становило близько 220 кг. Водночас середньостатистичний рівень споживання овочів і баштанних продовольчих культур (включаючи консервовану та сушену продукцію у перерахунку на свіжу) сягає 160 кг за рік. Цей надлишок майже у 60 кг/рік на одну особу, може повністю покривати потреби внутрішнього ринку та ефективно розвивати експортні можливості галузі.

Пріоритетний розвиток вітчизняного тепличного господарства допоможе в найближчій перспективі досить значну частку імпорту овочів замінити продукцією власного виробництва. Єдиним стримувальним чинником для цього є значна вартість енергоносіїв у структурі собівартості виробництва продукції та ще недостатньо висока урожайність вирощування овочів у вітчизняних теплицях порівняно із закордонними, що не дозволяє на рівних конкурувати з ними в ціні за споживача.

Для імпортозаміщення і розширення виробництва овочів та покриття сезонних потреб необхідно залучити фінансування за рахунок коштів державної підтримки розвитку цього напряму галузі. Це актуально, особливо для регіонів степової зони, що потерпають від зміни клімату, нераціональної структури посівних площ та спеціалізації. Відновлення овочівництва дозволить значно підвищити прибутковість аграрного виробництва, створити нові робочі місця, диверсифікувати вітчизняний експорт і гарантувати продовольчу безпеку країни.

З початком війни актуалізувалася проблема обвалу глобальних ринків продовольства, адже наша держава є світовим лідером з виробництва та експорту зернових, зернобобових та олійних культур. Україна займає важливі позиції в структурі імпорту таких країн, як Китай, Єгипет, Індонезія, країни ЄС, Туреччина, Пакистан, Бангладеш, Марокко, Туніс, Саудівська Аравія, Корея, Лівія. За результатами експортної діяльності у 2020 році вітчизняні овочі експортувались до 95 країн світу, українськими фруктами харчувалися споживачі більше як 100 країн. 60% загального експорту овочів та фруктів з України припадало на країни ЄС.

Наразі значні зусилля українців спрямовані на пошук всіх можливих шляхів заперечення овочами та фруктами не лише внутрішніх, а й міжнародних споживачів.

Більше ніж 80% плодоовочевої продукції й більше ніж 90% картоплі в Україні вирощуються господарствами населення. Формування забезпечення «борщового набору» залежить від усіх, хто має присадибні ділянки та має можливість їх обробляти. Основними українськими регіонами, що мали «овочеві потужності», традиційно є південні області країни, зокрема Херсонська — на неї припадало близько 13% загального обсягу виробництва овочевих культур. Вирощуванням помідорів, огірків та зелені цілими селами займалися й на Запоріжжі. На сьогодні, частина цих регіонів перебуває під окупацією, що унеможливорює виробництво. Вирощування «ніжинських огірків», наразі також мають проблеми, оскільки Чернігівська область перебувала в окупації.

Профільні іноземні асоціації виробників овочів та фруктів заявили про готовність допомогти Україні отримати цьогорічний врожай. Зокрема, світ закликає виробників урізноманітнювати асортимент продукції, що вирощується. Насіння основних овочевих культур українцям надаватимуть міжнародні організації як гуманітарну допомогу. Наприклад, продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) реалізує зазначені ініціативи та планує залучити 50 млн доларів для допомоги понад 300 тис. малих та середніх господарств та домогосподарств України. Всесвітня продовольча програма своєю чергою допомагає в організації складських приміщень для продовольчих товарів, в багатьох регіонах України.

Отже, попри вкрай складні економічні та організаційні можливості сучасного стану українського овочівництва, населення має достатні резерви для забезпечення овочами шляхом власного виробництва та імпорту. З цією метою необхідна переорієнтація спеціалізації у межах країни, а саме – розширення виробництва овочів у центральних та західних регіонах. Велику увагу слід приділяти й імпорту у несезонні періоди. Важливим резервом залишається самозабезпечення з присадибних ділянок у сільській місцевості та у приміських зонах.